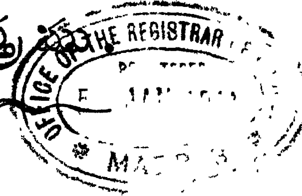
శ్రీరస్తు

నీతిశాస్త్రము

ఇది

మంగు వేంకటరంగనాధరావువలన

ముద్రించి ప్రకటింపబడియె.

మొదటికూర్పు 1000 ప్రతులు

కాకినాడ.

శ్రీ వేంకటేశ్వర విద్యాసాగర ముద్రాక్షరశాల.

1913 వెల 0—2—0

శ్రీ రస్తు

నీతిశాస్త్రము — ప్రథమ...

శ్లో॥ సభాకల్ప తరుంవందే వేదశాఖోప జీవితమ్ ।
శాస్త్రపుష్ప సమాయుక్తం విద్వద్భ్రమర శోభితమ్॥

తా॥ సభయనెడు కల్పవృక్షమునుగూర్చి నమస్కరింపుచున్నాను. ఆసభయెట్టిదనిన వేదములనెడి కొమ్మలచే వృద్ధిబొందింపబడి శాస్త్రములనెడు పుష్పములతోగూడి విద్వాంసులనెడు తుమ్మెదలచే ప్రకాశింపబడునట్టిది. అనగా వేదశాస్త్రాది సంపన్నులైన బ్రాహ్మణుల సభనుగూర్చి నమస్కరించెద ॥ ౧

శ్లో॥ ప్రణమ్య సర్వలోకేశం దేవదేవేశ్వరం హరిమ్ ।
నీతిశాస్త్రం ప్రవక్ష్యామి సర్వశాస్త్రార్థ సమ్మతమ్॥

తా॥ సర్వలోకేశ్వరుండును సకలదేవతలకు దేవుండునైన శ్రీమన్నారాయణునిగూర్చి నమస్కరించి సకలశాస్త్రార్థ సమ్మతమైన నీతిశాస్త్రమును జెప్పుచున్నాను॥ ౨

ధర్మరాజ ఉవాచ॥

శ్లో॥ సత్యం మాతాపితాజ్ఞానం ధర్మోభ్రాతా దయాసఖా ।
శాంతిఃపత్నీ క్షమాపుత్రష్షడేతే మమబాంధవాః॥

తా॥ సత్యముతల్లి జ్ఞానముతండ్రి ధర్మము తోడబుట్టినవాడు దయస్నేహితుడు శాంతి భార్యక్షమకుమారుడు యీయారుగురు నాకిష్టులైన బంధువులని ధర్మరాజుచెప్పెను॥ ౩

భీమఉవాచ॥

శ్లో॥ ప్రాణాన్వాపి పరిత్యజ్యమానమే వాభిరక్షతు ।
అనిత్యోభవతి ప్రాణోమాన ఆచంద్ర తారకం॥

తా॥ తనకుమానహాని కరమైన యాపదవచ్చినప్పుడు ప్రాణమునైనవిడిచి మానమును రక్షించుకొనవలయు. అదెట్లనిన ప్రా

రాము క్షణభంగురమైయున్నది మానమయితే చంద్రసూర్యతారకములు ఉండువరకు నుండునని భీముండు చెప్పెను॥ ౪ అర్జునఉవాచ॥

శ్లో॥ ఆమంత్రణోత్సవావిప్రా గావోన వత్సణోత్సవాః ॥
భర్తాగ్రమోత్స వానార్యాస్సాహం కృష్ణ రణోత్సవః॥

తా॥ సామాన్యమైన బ్రాహ్మణులకు పరులయింటి భోజనము సంతోషకరము గోవులకు పచ్చగడ్డి సంతోషకరము పతివ్రతలకు దేశాంతరముబోయిన తమపురుషుడు వచ్చుట సంతోషకరము యుద్ధము నాకు సంతోషకరమని యర్జునుడుచెప్పెను॥ ౫ నకులఉవాచ॥

శ్లో॥ మాతృవత్పర దారాంశ్చ పరద్రవ్యాణి లోష్ఠవత్ ।
ఆత్మవత్సర్వ భూతాని యఃపశ్యతి సపశ్యతి॥

తా॥ పరస్త్రీనితల్లివలెను పరద్రవ్యమును మంటిపెళ్ళవలెను సకలభూతములను తనవలెను ఎవడుచూచునో ఆతడు బ్రహ్మజ్ఞాని యగునని నకులుడు చెప్పెను ॥ సహదేవఉవాచ ॥ ౬

శ్లో ॥ అనిత్యానిశరీరాణి విభవోనైవశాశ్వతః ।
నిత్యంసన్నిహితోమృత్యుఃకర్తవ్యోధర్మసంగ్రహః ॥

తా ॥ శరీరమనిత్యము సంపత్తుశాశ్వతముకాదు. మృత్యువెల్లప్పుడు దగ్గరయుండునుకాబట్టిధర్మసంగ్రహమే చేయదగినదని సహదేవుడు వచించె ॥ ద్రౌపద్యువాచ ॥ ౭

శ్లో ॥ సుందరంపురుషందృష్ట్వాభ్రాతరంపితరంసుతం ।
యోనిర్ద్రవతినారీణాం తథ్యంమేబ్రూహికేశవ ॥

తా ॥ తోడబుట్టినవానిగాని తండ్రినిగాని కొమారునిగాని రూపవంతుడైన పురుషునిచూచిన స్త్రీలకు యోనిద్రవించును, దీనితత్వమును ఓకేశవ నాకు తెలుపుమని ద్రౌపదిచెప్పెను ॥ ౮

శ్లో ॥ పంచమేపతయస్సంతిమహ్యంషష్ఠోపిరోచతే ।
పురుషాణామభావేన సర్వానార్యఃపతివ్రతాః ॥

తా ॥ నాకైదుగురు పతులుండినను ఆరవవానిమీద నిచ్ఛయున్నది కావున లోకమందలి స్త్రీలకు పురుషులు సందర్భపడకుండుటచే

తె పతివ్రతలయియున్నారని ద్రౌపది చెప్పెను ॥ ౯

శ్రీకృష్ణఉవాచ ॥ శ్లో ॥ ఔదుంబరాణిపుష్పాణి శ్వేతవర్ణంచవాయసం ।
మత్స్యపాదంజలే పశ్యేన్న నారీహృదయస్థితం ॥

తా ॥ మేడిపువ్వులనైన గానవచ్చును తెల్లకాకినైనగానవచ్చును నీళ్ళలోని చేపలయడుగులనైనగానవచ్చును స్త్రీలయొక్క హృదయము తెలియరాదని శ్రీకృష్ణుడు చెప్పెను ॥ ౧౦

శ్లో ॥ దుర్భిక్షేచాన్నదాతారం సుభిక్షేచహిరణ్యదం ।
చతురోహంనమస్యామిరణేధీరమృణేశుచిమ్ ॥

తా ॥ దుర్భిక్షకాలమందు అన్నదానముచేయువానిని సుభిక్షకాలమునందు ధనముదానముజేయువానిని రణమందుధైర్యముగలవానిని ఋణమందుశుచిగలవానిని అనగా అప్పులేనివానిననుట ఈనలుగురికి నేను నమస్కరింతునని శ్రీకృష్ణుడుచెప్పెను ॥ ౧౧

కర్ణఉవాచ ॥ శ్లో ॥ విప్రహస్తేధనందద్యాత్స్వభార్యాయాంచయౌవనం । స్వామికార్యేషుచప్రాణం నిశ్చయోమమమాధవ ॥

తా ॥ ఓకృష్ణా ! తానుసంపాదించినసొమ్మును బ్రాహ్మణవినియోగముజేయవలయు తనయౌవనమును తనభార్యయందు వినియోగముజేయవలయు తనప్రాణమును స్వామికార్యములయందు వినియోగపరచవలయునని నానిశ్చయమని కర్ణుడుచెప్పెను ॥ ౧౨

చాటువాక్యములు.

శ్లో ॥ సర్వస్యగాత్రస్య శిరఃప్రధానం సర్వేంద్రియాణాం నయనంప్రధానం । షణ్ణాంరసానాం లవణంప్రధానం భవేన్నదీనాముదకంప్రధానం ॥

తా ॥ దేహమునకంతటికిని శిరస్సు ప్రధానము ఇంద్రియములన్నిటికి కన్నులు ప్రధానము రసములకన్నిటికిని లవణము ప్రధానము నదులకంతటికి నుదకము ప్రధానము ॥ ౧౩

శ్లో ॥ మృత్పిండఏకోబహుభాండరూపస్సువర్ణఏకంబహుభూషణాని।

గోక్షీరమేకంబహుధేనుజాతమేకఃపరాత్మాబహుదేహవర్తీ ॥

తా ॥ భాండములువేర్వేరు మన్నొకటి సొమ్ములువేర్వేరు బంగారొకటి ఆవులు వేర్వేరు పాలొకటి అట్లు శరీరములు వేరువేరు పరమాత్మయొక్కటి యనుట ॥ ౧౪

శ్లో ॥ అర్థాతురాణాం నగురుర్నబంధుః కామాతురాణాంనభయం నలజ్జా । విద్యాతురాణాంనసుఖంననిద్రా క్షుధాతురాణాం నరుచిర్నపక్వం ॥

తా ॥ అర్థాశా పరవశులకు గురుబంధువులు లేరు కామాతురులకు వెరపు సిగ్గు లేదు విద్యాపేక్ష గలవారికి సుఖమును నిద్రయును లేదు ఆకలిగొన్నవారికి రుచిపక్వములు లేవు ॥ ౧౫

శ్లో ॥ దాతాదరిద్రః కృపణోధనాఢ్యః పాపీచిరాయుస్సుకృతీగతాయుః । రాజాకులీనస్సుకులేనసేవ్యః కలౌయుగేషడ్గుణమాశ్రయంతి ॥

తా ॥ దాతయైనవాడు దరిద్రుడౌట కృపణుడు ధనాఢ్యుడౌట పాపిష్ఠుడు దీర్ఘాయుష్కుడౌట పుణ్యాత్ముడు అల్పాయుష్కుడవుటకులహీనుడు రాజౌట కులశ్రేష్ఠుడు సేవకుడౌట ఈయారుగుణములను గలియుగమునందు బొందుచున్నారని తాత్పర్యము ॥ ౧౬

శ్లో ॥ భార్యావియోగస్స్వజనాపవాదః ఋణస్యశేషఃకుజనస్యసేవా । దారిద్ర్యకాలే ప్రియదర్శనంచ వినాగ్నినాపంచదహంతికాయం ॥

తా ॥ భార్యావియోగము సజ్జనులు దూరుటయు ఋణశేషము కులహీనునిసేవయు దారిద్ర్యకాలమునందు ఇష్టములజూచుటయు ఈ యైదును శరీరమును నిప్పులేకయే దహించును ॥ ౧౭

శ్లో ॥ పుస్తకంవనితావిత్తం పరహస్తం గతం [illegible] అథవా పునరాయాతి జీర్ణం భ్రష్టాచ [illegible]

తా ॥ పుస్తకము వనితధనము ఒకరిచేతికిపో[illegible] వదిపోయినది కాదు. ఒకవేళతిరుగావచ్చినను పుస్తకముజీర్ణమైన[illegible] స్త్రీ భ్రష్టురాలైవచ్చును. ధనముముక్కముక్కలుగా వచ్చును ॥ ౧౮

శ్లో ॥ ఆయుర్విత్తంగృహచ్ఛిద్రం మంత్రౌషధ సమాగమాః ।

దానమానావమానాశ్చ నవగోప్యాః మనీషిభిః ॥

తా॥ అయుస్సు దారిద్ర్యము గృహచ్ఛిద్రము మంత్రము ఔషధము సంగమము దానము మానము అవమానము ఈతొమ్మిదియు బుద్ధిమంతులగువారు పరులకు తెలియనీక దాచదగినవి॥

శ్లో॥ ఋణానుబంధరూపేణ పశుపత్నిసుతాలయాః ।
ఋణక్షయే క్షయంయాంతి కాతత్రపరివేదనా ॥

తా॥ సకలజనులకు పశువులు పెండ్లాము కొమాళ్ళు ఇండ్లును జన్మాంతర ఋణసంబంధములచేత గలుగుచున్నవి. ఋణముతీరగానే నశించుచున్నవి. కాబట్టి ఈయర్థమునందు వ్యసనమేమి ॥

శ్లో॥ దూషకశ్చక్రియాహీనో నికృష్టో దీర్ఘకోపనః ।
చత్వారః కర్మచండాలాజాతిచండాల ఉత్తమః ॥

తా॥ పరులదూషించువాడు అవశ్యకర్తవ్యకర్మహీనుడు అతిలోభముగలవాడు దీర్ఘక్రోధముగలవాడును వీరునలుగురు కర్మచండాలురు వీరికంటె జాతిచండాలుడుత్తముడని తెలియునది॥

శ్లో॥ రాజవత్పంచవర్షాణి దశవర్షాణిదాసవత్ ।
ప్రాప్తేషోడశవర్షేతుపుత్రంమిత్రవదాచరేత్ ॥

తా॥ చిన్నకొడుకైనను అయిదేండ్లపర్యంతము రాజువలెను పిమ్మట పదియేండ్లపర్యంతము దాసునివలెను పదియారేండ్లు మొదలుకొని స్నేహితునివలెను చూడవలయును ॥ ౨౨

శ్లో॥ ఏకైకాగోస్త్రియస్సింహాః॥ పంచవ్యాఘ్రాః ప్రసూతిభిః।
అధర్మోనష్టసంతానో ధర్మస్సంతానవర్ధనః ॥

తా॥ [illegible]లు మూడేసిగాబుట్టును పులులు అయిదేసిగాబుట్టును ఐనను [illegible]ధర్మము వానిసంతానమును నాశనముజేయుచున్నది గోవులు ఒంటొంటిగాబుట్టినను వానిధర్మము వానిసంతానమును వృద్ధిజేయుచున్నది గావున ధర్మమేజేయవలయును ॥ ౨౩

శ్లో॥ బాలార్కఃప్రేతధూమశ్చవృద్ధస్త్రీపల్వలోదకం ।
రాత్రౌదధ్యన్నభుక్తిశ్చఆయుఃక్షీణందినేదినే ॥

తా ॥ ఉదయకాలమునందు నెండకాచుకొనుటయు పీనుగుకాలె డు పొగమీద బారుటయు తనకంటె పెద్దదానితో సంగమముజేయుట యు ఆకుముదిగిన నీళ్ళు ద్రావుటయు ఇవి దినదినమునకు ఆయుస్సును దరుగజేయును ॥ ౧౩

శ్లో ॥ వృద్ధార్కో హోమధూమశ్చ బాలస్త్రీ నిర్మలోదకం ।
రాత్రౌ క్షీరాన్నభుక్తిశ్చ ఆయుర్వృద్ధిర్దినేదినే ॥

తా ॥ సాయంకాలమునందు యెండకాచుకొనుట హోమముజే యుపొగ యొడలిమీద బారుట తనకంటె చిన్నదానితో సంగమముజే యుట మంచినీళ్లు త్రాగుట రాత్రిక్షీరాన్న భోజనముజేయుట ఇవిదినది నము ఆయుస్సును వృద్ధిబొందించును. ౧౪

శ్లో ॥ ఉత్తమం స్వార్జితంవిత్తం మధ్యమం పితురార్జితం ।
అధమం భ్రాతృవిత్తంచ స్త్రీవిత్త మధమాధమమ్ ॥

తా ॥ తాను సంపాదించినసొమ్ము ఉత్తమము తండ్రిసొమ్ము మ ధ్యమము తోడబుట్టిన వానిసొమ్ము అధమము స్త్రీసొమ్ము మిక్కిలిఅ ధమము ౧౫ ॥

శ్లో ॥ ఉత్తమా కులవిద్యాయా మధ్యమా కృషివాణిజాత్ ।
అధమా సేవయావృత్తిః మృత్యుశ్చౌర్యేప జీవనమ్ ॥

తా ॥ తాను తనకులవిద్యవలన జీవనముజేయుట ఉత్తమము కృ షివల్లను వర్తకమువల్లను జీవించుట మధ్యమము కొలువుకొలిచి జీవిం చుట అధమము దొంగతనముచేత జీవించుటకంటె చావుమంచిదని తె లియవలెను ౧౬ ॥

శ్లో ॥ ఉత్తమే క్షణకోపస్స్యాన్మధ్యమే ఘటికాద్వయం ।
అధమేస్యాదహోరాత్రం పాపిష్ఠే మరణాంతకః ॥

తా ॥ కోపము ఉత్తమునియందు క్షణకాలముండును మధ్యము నియందు రెండుఘడియలుండును అధమునియందు నొకయహోరాత్రి ముండును పాపిష్ఠునియందు చచ్చెడుపర్యంతముండును. ౧౭

శ్లో ॥ ఆత్మబుద్ధి స్సుఖంచైవ గురుబుద్ధిర్విశేషతః ।

పరబుద్ధిర్వినాశాయ స్త్రీబుద్ధిః ప్రళయంకరీ ॥

తా ॥ తనబుద్ధి సుఖమునిచ్చును గురుబుద్ధి విశేషముగాసుఖము నిచ్చును పరబుద్ధి చెరుచును స్త్రీబుద్ధి చంపును ॥ ౨౮

శ్లో ॥ అతిథొతిష్ఠతిద్వారిహ్య పోగృహ్ణాతియోనరః ।
ఆపోశనం సురాపాన మన్నంగోమాంసభక్షణం ॥

తా ॥ వాకిటనున్న అతిథినివిడిచి ఆపోశనముపుచ్చుకొన్న ఆయాపోశనము సురాపానసమంబు అన్నము గోమాంసభక్షణసమానంబు ॥

శ్లో ॥ దర్శనాచ్చిత్తవైకల్యం స్పర్శనాత్తుధనక్షయః ।
సంభోగాత్కిల్బిషం పణ్యస్త్రీణాం ప్రత్యక్షరక్షసామ్ ॥

తా ॥ వారస్త్రీలయొక్క దర్శనమువలన మనస్సునకు వైకల్యముపుట్టును స్పర్శమువలన ధనక్షయమౌను సంభోగమువలన పాపము సంభవించును అందువలన వేశ్యలు ప్రత్యక్షరాక్షసులు ॥ ౨౯

శ్లో ॥ దాసీమానధనంహంతి హంతివేశ్యాధనాదికం ।
ఆయూంపివిధవాహంతి సర్వంహంతిపరాంగనా ॥

తా ॥ దాసీసంగమము మానముపోగొట్టును వేశ్యాసంగమము ధనాదులపోగొట్టును విధవాసంగమము ఆయుస్సు క్షీణింపజేయును. పరాంగనాసంగమము అన్నిగుణంబుల బోగొట్టును ॥ 30

శ్లో ॥ దుర్జనంకాంచనంభేరీం దుష్టస్త్రీం దుష్టవాహనమ్ ।
ఇక్షుఖండాన్ తిలాన్ శూద్రాన్ మర్దయేద్గుణవృద్ధయే ॥

తా ॥ దుర్జనులను బంగారును భేరిని దుష్టస్త్రీని చెడుగుఱ్ఱమును చెఱకుగడలను నువ్వులను శూద్రులను గుణవృద్ధికొరకు మర్దింపవలెను ॥ ౩౨

శ్లో ॥ నగచ్ఛేద్ద్విజయుగ్మంచ నగచ్ఛేద్బ్రాహ్మణత్రయం ।
చతుశ్శూద్రానగచ్ఛేయుర్నగచ్ఛేద్వైశ్యపంచకం ॥

తా ॥ ఒకానొక కార్యమునకు పోవునపుడు ఇద్దరుక్షత్రియులు ముగ్గురు బ్రాహ్మణులు నలుగురు శూద్రులు ఐదుగురు వైశ్యులును పోరాదు పోయిన నాపనికానేరదు ॥ 33

శ్లో ॥ ఉషశ్శశంసగార్గ్యస్తు శకునంతుబృహస్పతిః ।
మనోజయంతుమాండవ్యో విప్రవాక్యోజనార్దనః ॥

తా ॥ ఏకార్యమునకైన బోవుటకు ఉషఃకాలముమంచిదని గార్గ్యుముని చెప్పెను శకునముచూచుకొని పోవలయునని బృహస్పతిచెప్పెను. మనస్సున నిపుణుడై యుతలంచిన కార్యము సఫలమగుననినిస్సంశయముగా దోచినపుడు పోవలయునని మాండవ్యముని చెప్పెను. బ్రాహ్మణవాక్యము శ్రేష్ఠమని జనార్దనుడు చెప్పెను॥ విప్రవాక్యోజనార్దనః ॥ అనెడు పాఠమందు భగవంతుండు బ్రాహ్మణునిచేత జెప్పించుమను గనుక బ్రాహ్మణవాక్యము భగవద్వాక్యమువలె నమ్మవలెను॥ 33

శ్లో ॥ శర్వరీదీపకశ్చంద్రః ప్రభాతోద్దీపకోరవిః ।
త్రైలోక్యదీపకోధర్మస్సుపుత్రః కులదీపకః ॥

తా ॥ చంద్రుడు రాత్రిని ప్రకాశింపజేయును. సూర్యుడు పగటిని ప్రకాశింపజేయును ధర్మముమూడులోకములను ప్రకాశింపజేయును. సుపుత్రుండు కులమును ప్రకాశింపజేయును ॥ ౩౪

శ్లో ॥ సబంధుర్యోహితేషుస్స్యాత్సపితాయస్తుపోషకః ।
ససఖాయత్రవిశ్వాస స్సాభార్యాయత్రనిర్వృతిః ॥

తా ॥ హితముకోరినవాడే బంధువుడు పోషించినవాడేతండ్రి విశ్వాసముగలవాడే స్నేహితుడు సుఖపజేయునట్టిదే భార్యయనుట॥ ౩౫

శ్లో ॥ అర్థానామార్జనేదుఃఖ మార్జితానాంచరక్షణే ।
నాశేదుఃఖం వ్యయేదుఃఖం కిమర్థందుఃఖభాజనం ॥

తా ॥ ద్రవ్యము సంపాదించుటయందు దుఃఖము దానికాపాడుటయందుదుఃఖము దానినాశనమునందువ్యయమందును దుఃఖముకాబట్టి దుఃఖములకు మూలమైన ధనమెందుకనుట॥ ౩౬

శ్లో ॥ హరిణాపిహరేణాపిబ్రహ్మణాపిసురైరపి ।
లలాటలిఖితారేఖా పరిమార్ష్టుంనశక్యతే ॥

తా ॥ విష్ణువు చేతగాని ఈశ్వరునిచేతగాని బ్రహ్మచేతగానిఇతరులైన దేవతులచేతగాని నొసటవ్రాయబడినవ్రాతతుడిచివేయనలవిగా

చుమనుష్యమాత్రునిచేత నేమికాగలదు ॥ ౯౯

శ్లో ॥ ఘృతేనవర్ధతేబుద్ధిఃక్షీరేణాయుష్యవర్ధనం ।
శాకేనవర్ధతేవ్యాధి ర్మాంసం మాంసేనవర్ధతే ॥

తా ॥ నేతిచేతబుద్ధియు పాలచేనాయుశ్శు కూరగాయలచే వ్యాధియు మాంసముచేత మాంసమువృద్ధిబొందుచున్నవి ౧౦౦

శ్లో ॥ ఉత్సాహస్సాహసంధైర్యం బుద్ధిశ్శక్తిః
పరాక్రమఃషడేతేయత్రతిష్ఠంతి తత్రదేవోపితిష్ఠతి।

తా ॥ సంతోషముసాహసముధైర్యముబుద్ధిశక్తిపరాక్రమము ఈయారునెవనియందుగలవోవానికిదైవసహాయమౌను ॥ ౧౦౧

శ్లో ॥ అసంతుష్టోద్విజోనష్ట స్సంతుష్ట ఇవపార్థివః ।
సలజ్జాగణికానష్టా నిర్లజ్జేవకులాంగనా ॥

తా ॥ తృప్తిలేనిబ్రాహ్మణుడు తృప్తిబొందెడురాజు సిగ్గుగలవేశ్య సిగ్గులేనియిల్లాలు వీరలు చెడుదురు ॥ ౧౦౨

శ్లో ॥ వేదమూలమిదంబ్రాహ్మ్యం భార్యామూలమిదంగృహం
కృషిమూలమిదంధాన్యం ధనమూలమిదంజగత్ ।

తా ॥ బ్రాహ్మణులకు వేదమేమూలము గృహమునకుభార్యమూలము ధాన్యమునకు కృషిమూలము జగత్తునకు ధనమేమూలము ॥

శ్లో ॥ శిలాస్థగంధ లేపశ్చమార్జాలోచ్ఛిష్టభోజనం ।
ప్రతిబింబేక్షణంనీరేశక్రస్యాపిశ్రియంహరేత్ ॥

తా ॥ రాతిమీదపెట్టిన గంధముపూసుకొనుట పిల్లి తాకినయన్నము భుజించుట నీళ్ళలో నీడచూచుకొనుట ఈపనులు ఇంద్రునికైన ఐశ్వర్యమును బోగొట్టును ॥ ౧౦౪

శ్లో ॥ అజారజఃఖరరజస్తథాసమ్మార్జనీరజః ।
స్త్రీణాంపాదరజశ్చైవ శక్రస్యాపి శ్రియంహరేత్ ॥ ౧౦౫

తా ॥ మేకలకాలిదుమ్ము గాడిదెకాలిదుమ్ము చీపురుకట్టదుమ్ము స్త్రీలకాలిదుమ్ము ఇవిపైనపడిన ఇంద్రునికైన నైశ్వర్యము తొలగిపోవును ॥

శ్లో ॥ కృషితోనాస్తి దుర్భిక్షం జపతోనాస్తి పాతకం ।

మౌనేనకలహోనాస్తి నాస్తిజాగరతోభయం ॥

తా ॥ కృషిచేసుకొనేవానికి కరవులేదు జపముచేసుకొనేవానికి పాపములేదు మౌనముతోనున్నవానికి కలహములేదు మేల్కొనియున్న వానికి భయములేదు ॥ ౪౬

శ్లో ॥ ఏకోపిగుణవాన్పుత్రో నిర్గుణేనశతైరపి ।
ఏకచంద్రప్రకాశేననక్షత్రైః కింప్రయోజనమ్ ॥

తా ॥ సకలగుణసంపన్నుడైన కొమారుడొక్కడేచాలును దుర్మార్గులయిన కొమారులు నూరుగురున్న నేమి ప్రయోజనమున్నది. ఇందుకు నిదర్శనము ఒక చంద్రుండుదయమైనలోకమంత ప్రకాశింపుచున్నది. ఆ చంద్రుండు లేక నక్షత్రములెన్నియున్న నేమి ప్రయోజనమున్నది ॥ ౪౭

శ్లో ॥ ప్రస్తావసదృశంవాక్యంస్వభావసదృశీక్రియామ్ ।
ఆత్మశక్తిసమంకోపం యోజానాతిసపండితః ॥

తా ॥ ప్రస్తావమునకుదగినమాట పరులస్వభావమునకు దగినకార్యము తనశక్తికిదగిన కోపము యెవడెరుంగునో వాడువివేకి ॥ ౪౮

శ్లో ॥ వివాదశీలాంస్వయమర్థచోరిణీం పరానుకూలాం పరిహాసభాషిణీం । అగ్రాశినీమన్యగృహప్రవేశినీం త్యజంతిభార్యాం దశపుత్రమాతరం ॥

తా ॥ జగడమాడుస్వభావముగలదానిని ఇంటిసొమ్ము దొంగిలించుదానిని పరులకనుకూలమైనదానిని పరపురుషులతో పరిహాసమాడుదానిని పెనిమిటికన్న ముందుభుజించుదానిని ఎల్లప్పుడుపొరుగింటిలో వంచరించుదానిని ఈగుణములుగలిగిన పెండ్లాము పదిబిడ్డల తల్లియైనను దానినివిడువవలెను ॥ ౪౯

శ్లో ॥ కార్యేషుదాసీ కరణేషుమంత్రీరూపేచలక్ష్మీః క్షమయాధరిత్రీ।
స్నేహేచమాతాశయనేషువేశ్యా షట్కర్మయుక్తాకులధర్మపత్నీ ।

తా ॥ ఇంటికార్యములయందు తొత్తువలెను కార్యాలోచనయందు మంత్రివలెను రూపమందు లక్ష్మివలె ఓర్పునందు భూమివలె స్నేహ

యందు తల్లివలె పడకయందు వేశ్యవలె ఈనీతిగప్రతివిషయమై ప్రవర్తించునది కులస్త్రీయనబడును ॥ ౫౦

శ్లో॥ నవిషంవిషమిత్యాహుర్బ్రహ్మస్వం విషముచ్యతే ।
విషమేకాకినం హంతి బ్రహ్మస్వంపుత్రపౌత్రికం ॥

తా॥ విషమువిషముగాదు బ్రాహ్మణులసొమ్మువిషము, విషమువలన నొక్కడేచచ్చును బ్రాహ్మణులసొమ్ము నపహరించినవాని పుత్రపౌత్రాదులును నాశనమొందుదురు ॥ ౫౧

శ్లో॥ శతనిష్కోధనాఢ్యశ్చశతగ్రామేణభూపతిః ।
శతాశ్వః క్షత్రియోరాజా శతశ్లోకేనపండితః ॥

తా॥ నూరువరాలు గలిగినవాడు ధనికుడనిపించుకొనును నూరుగ్రామముల కధిపతియైనవాడు భూపాలుడనిపించుకొనును నూరుగుఱ్ఱములుగలవాడు రాజనిపించుకొనును నూరుశ్లోకములు నేర్చినవాడు పండితుడనిపించుకొనును ॥ ౫౨

శ్లో॥ శకటంపంచహస్తేషుదశహస్తేషువాజినం ॥
గజంహస్తసహస్రేచదుష్టందూరేచ వర్జయేత్ ॥

తా॥ బండినిజూచిన నైదుమూరలదూరము తొలగిపోవలెను. గుఱ్ఱమునుజూచిన పదిమూరలదూరము తొలగిపోవలెను ఏనుగునుజూచిన వేయిమూరలదూరము తొలగిపోవలయు దుర్జనునిజూచిన మిక్కిలిదూరము తొలగిపోవలయు ॥ ౫౩

శ్లో॥ అనభ్యాసేవిషం శాస్త్రమజీర్ణేభోజనంవిషం ।
దరిద్రస్యవిషంగోష్ఠీ వృద్ధస్యతరుణీవిషమ్ ॥

తా॥ అభ్యాసములేనివానికి శాస్త్రమేవిషము జీర్ణముకాకయున్నపుడు భోజనమేవిషము దరిద్రునికి వినోదగోష్ఠియేవిషము ముసలివానికి వయసుపెండ్లామేవిషము ॥ ౫౪

శ్లో॥ జిహ్వాగ్రేవర్తతేలక్ష్మీ ర్జిహ్వాగ్రేమిత్రబాంధవాః ।
జిహ్వాగ్రేబంధనప్రాప్తి ర్జిహ్వాగ్రేమరణంధ్రువం ॥

తా। నాలుకవలన సంపదగలుగును నాలుకవలన చుట్టాలు

స్నేహితులువత్తురు నాలుకవలన సంకెళ్ళుప్రాప్తమగును నాలుకవలన చావుగలుగును॥ ౫౫

శ్లో॥ అదానదోషేణభవేద్దరిద్రో దారిద్ర్యదోషేణకరోతిపాపమ్।
పాపాదవశ్యం నరకంప్రయాతి పునర్దరిద్రఃపునరేవపాపీ॥

తా॥ పూర్వజన్మమందునొకరికివ్వని దోషమువలన దరిద్రుడగును ఆచరిద్రమువల్ల పాపమొనర్చును ఆపాపమువలన నరకముప్రాప్తి యగును ఆనరకమందే కొన్నాళ్ళుండితిరిగిమ్మరలదరిద్రుడై పుట్టును॥ ౫౬

శ్లో॥ అతిథిర్బాలకశ్చైవస్త్రీజనోన్నృపతిస్తథా।
ఏతేవిత్తంనజానంతి జామాతాచైవపంచమః॥

తా॥ అడుగవచ్చినఅతిథి, చిన్నవాడు, స్త్రీలు, రాజులు, అల్లుడు, ఈయైదుగురును కలిమిలేమి లెరుంగరు॥ ౫౭

శ్లో॥ కుదేశంచకుమిత్రంచ కురాజ్యంచకుబాంధవమ్।
కుభార్యాంచకురాష్ట్రంచ దూరతఃపరివర్జయేత్॥

తా॥ కొరగానిదేశము కొరగానిస్నేహితుడు కొరగానిరాజ్యము కొరగానిబంధువు కొరకానిపెండ్లాము కొరగానిపట్టణము వీనినిదూరము న పరిత్యజింపవలయు॥ ౫౮

శ్లో॥ స్త్రీణాంద్విగుణమాహారం బుద్ధిశ్చాపిచతుర్గుణం।
సాహసంషడ్గుణంచైవకామోష్టగుణఉచ్యతే॥

తా॥ స్త్రీలకు పురుషులకంటె నాహారము రెండుపాళ్ళెక్కువ బుద్ధినాల్గుపాళ్ళధికము సాహసము ఆరుపాళ్ళుమోహము కోరికయెనిమిదిపాళ్ళధికమనియెరుంగు॥ ౫౯

శ్లో॥ రాజారాష్ట్రకృతంపాపం రాజపాపం పురోహితః।
భర్తాచస్త్రీకృతంపాపం శిష్యపాపంగురుర్వ్రజేత్॥

తనదేశములో ప్రజలుచేయు పాపమును రాజుపొందును రాజుచేయుపాపమును పురోహితుడుపొందును పెండ్లాముచేయుపాపమును మగడుపొందును శిష్యుడుచేయు పాపమును గురువుపొందును॥ ౬౦

శ్లో॥ గీతేవాద్యే తథాన్యత్తే సంగ్రామేరిపుసంకటే।

ఆహారే వ్యవహారే చత్యక్తలజ్జ స్సుఖీభవేత్॥

తా॥ సంగీతము పాడునపుడు, వాద్యము వాయించునపుడు, నాట్యమాడునపుడు, శత్రువులతో పోరాడునపుడు, భోజనము జేయునపుడు వ్యవహారమాడునపుడు, ఈపనులయందు సిగ్గుపడరాదు॥ ౯౧

శ్లో॥ రూపయౌవన సంపన్నా విశుద్ధకుల సంభవాః।
విద్యాహీనా నశోభంతే నిర్గంధ మివకింశుకం॥

రూపముప్రాయము మంచికులగోత్రములు ఇవిగలవారైనను విద్యలేనివారు ప్రకాశింపరు అదియెట్లనిన మోదుగపువ్వు యెంతయెరుపు గలిగినదైనను పరిమళములేనందువలన ప్రకాశింపదు గదా అలాగే యనుట॥ ౯౨

శ్లో॥ త్యజేదేకం కులస్యార్థే గ్రామస్యార్థే కులంత్యజేత్।
గ్రామం జనపదస్యార్థే ఆత్మార్థే పృథివీంత్యజేత్॥

తా॥ ఒకకులమునకు హానిగలుగునపుడు అందుకు హేతుభూతుడైన యొకనివిడువవలయు గ్రామమునకొఱకు కులమునువిడువవలెనుఒకదేశనిమిత్త మొకగ్రామమును విడువవలయుతనకుపద్రవమువచ్చినపుడు తనకుగలభూమిని విడువవలయు॥ ౯3

శ్లో॥ కోకిలానాం స్వరోరూపం పాతివ్రత్యం తుయోషితాం।
విద్యారూపం విరూపాణాం క్షమారూపం తపస్వినాం॥

తా॥ కోకిలమునకు స్వరమేరూపము స్త్రీలకు పాతివ్రత్యమేరూపము కురూపునకు విద్యయేరూపము యతులకు శాంతియేరూపము॥ ౯౪

శ్లో॥ దైవాధీనం జగత్సర్వం మంత్రాధీనం తుదైవతం।
తన్మంత్రం బ్రాహ్మణాధీనం బ్రాహ్మణో మమదేవతా॥

తా॥ ఈలోకమంతయు దైవాధీనమై యుండును ఆదైవముమంత్రాధీనమైయుండును, ఆమంత్రముబ్రాహ్మణాధీనమైయున్నది కాబట్టి బ్రాహ్మణులునాకు దైవమని శ్రీకృష్ణమూర్తి అనతిచ్చెను॥ ౯౫

శ్లో॥ పిబంతినద్యస్స్వయమేవనాంభః ఖాదంతి నస్వాదుఫలానివృక్షాః।పయోదాన నాన్నంత్యమనంతినైన పరోపకారాయసతాం

విభూతయః ॥

తా॥ నదులు నీళ్ళను త్రాగవు వృక్షములు ఫలించిన ఫలములను తాము భక్షింపవు, మేఘములు వర్షించి పండించిన ఫలమును తాము భక్షింపవు, అట్లులోకమందు ధర్మాత్ములయిన సత్పురుషులు సంపాదించిన ధనము చే పరోపకారము జేతురు ॥ ౧౬

శ్లో॥ పక్షిణాం బలమాకాశం మత్స్యానాముదకం బలం ।
దుర్బలస్య బలం రాజా బాలానాం రోదనం బలం ॥

తా॥ పక్షులకు ఆకాశము బలము, చేపలకు నీళ్ళు బలము, బలహీనునకు రాజు బలము, చిన్నవాండ్రకు రోదనము బలము ॥ ౧౭

శ్లో॥ వృశ్చికస్య విషం పుచ్ఛం మక్షికస్య విషం శిరః ।
తక్షకస్య విషం దంష్ట్రా సర్వాంగం దుర్జనే విషం ॥

తా॥ తేలునకు తోకయందు, ఈగకు తలయందు, పాముకు కోరలయందు, దుర్జనునికి సర్వాంగములయందును, విషముండును ॥ ౧౮

శ్లో॥ పుస్తకేషు చ యా విద్యా పరహస్తే చ యద్ధనం ।
సమయే తు పరిప్రాప్తే న సా విద్యా న తద్ధనం ॥

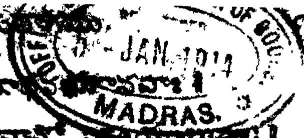
తా॥ పుస్తకములోని చదువు పరులచేతికిచ్చిన ధనము ఇవి వేళకుపయోగించవు ॥ ౧౯

శ్లో॥ నశ్యత్యనాయకం కార్యం తథా వశిశునాయకం ।
స్త్రీనాయకం తథోన్మత్తనాయకం బహునాయకం ॥

తా॥ యజమానుడు లేని కార్యము, బాలురు స్త్రీలు ఉన్మత్తులు, అనేకులు వీరు విచారించు కార్యములు ఈడేరక చెడిపోవును ॥ ౨౦

శ్లో॥ అభ్యాసానుసరీ విద్యా బుద్ధిః కర్మానుసారిణీ ।
ఉద్యోగసారిణీ లక్ష్మీః ఫలం భాగ్యానుసారిణీ ॥

తా॥ అభ్యాసమువలన విద్యవచ్చును, కర్మానుసారముగ బుద్ధి గలుగును, ఉద్యోగానుసారముగా నైశ్వర్యము వచ్చును, భాగ్యానుసారముగ ఫలముగలుగును ॥ ౨౧

శ్లో॥ వసంతోయౌవనావృక్షాః పురుషాణాంధనంవయః ।
సౌభాగ్యయౌవనానార్యో యువానో విద్యయాబుధాః॥

తా॥ వృక్షములకు యౌవనము వసంతఋతువు, పురుషులకు ధనము యౌవనము, స్త్రీలకుభాగ్యమే తరుణము, పండితులకు విద్యయే వయస్సు ॥ ౨౨

శ్లో॥ వృథావృష్టిస్సముద్రేచ వృథాతృప్తేషుభోజనం ।
వృథాధనవతోదానం దరిద్రేయౌవనంవృథా ॥

తా॥ సముద్రమునవర్షించుట, ఆకలిలేనివానికి భోజనముపెట్టుట, ధనవంతునకు దానముచేయుట, దరిద్రునకుగలయౌవనము ఇవి నిష్ప్రయోజనములు ॥ 23

శ్లో॥ అర్థాగృహేనివర్తంతే శ్మశానేమిత్రబాంధవాః ।
సుకృతందుష్కృతంచైవగచ్ఛంతమనుగచ్ఛతి॥

తా॥ అర్థము సంపాదించి ధర్మముసేయక।దాచినను లోకాంతరగతుడైనపుడాయర్థము గృహమందుండునుగాని వెంటరాదు, పుత్రమిత్ర బాంధవులు శ్మశానపర్యంతము వత్తురు ఆవెనుక తనవెంట రారు, పుణ్యపాపములు రెండును వెంటవచ్చును, గనుక ధర్మమేచేయవలయును ॥ ౨౪

శ్లో॥ తస్కరస్య వధోదండో దాసీదండస్తుముండనం ।
భార్యాదండం పృథక్ఛయ్యా మిత్రదండమభాషణం॥

తా॥ దొంగకుహింసించుట దండనము తొత్తుకు తలగొరిగించుట దండనము భార్యకుతనశయ్యకు రానీయకుండుట దండనము స్నేహితునికి మాట్లాడకుండుట దండనము॥ ౨౫

శ్లో॥ పితాచఋణవాన్ శత్రుర్మాతాచ వ్యభిచారిణీ ।
భార్యారూపవతీ శత్రుః పుత్రశ్శత్రురపండితః॥

తా॥ కొమారులకు అప్పుపెట్టిపోయినతండ్రి శత్రువు వ్యభిచారిణియైనతల్లి శత్రువు రూపవతియైన భార్యశత్రువు విద్యలేనికొడుకు తండ్రికిశత్రువు॥ ౨౬

శ్లో॥ పితారక్షతి కౌమారే భర్తారక్షతి యౌవనే ।
రక్షంతివార్ధకే పుత్రాన స్త్రీస్వాతంత్ర్యమర్హతి॥

తా॥ స్త్రీలను బాల్యమందు తండ్రియు యౌవనమందు పెనిమిటియు ముదిమియందు కొమారులు రక్షింతురు కాబట్టి యొకకాలమందు స్త్రీలకు స్వాతంత్ర్యము లేదు॥ ౭౭

శ్లో॥ అగ్నిహోత్రం గృహంక్షేత్రం గర్భిణీ వృద్ధబాలకౌ ।
రిక్తహస్తే ననోపేయా ద్రాజానం దైవతం గురుమ్॥

తా॥ అగ్నిహోత్రమునకు మంత్రపూర్వ కాహుతులిచ్చునప్పుడును గృహము, పుణ్యక్షేత్రము, గర్భిణిస్త్రీలు, వృద్ధులు, బాలురు, రాజులు, దేవుడు, గురువు వీరలకడకును వట్టిచేతులతో బోరాదు అనగాఫలాదుల తీసుకొనిపోవలయును॥ ౭౮

శ్లో॥ అహోప్రకృతి నాదృశ్యం శ్లేష్మణో దుర్జనస్యచ ।
మధురైః కోపమాయాతి కటుకై రుపశామ్యతి॥

తా॥ దుర్జనులు శ్లేష్మము సమానమైయున్నది యెట్లనిన శ్లేష్మముతీపుచే వృద్ధినికటువుచే నాశమును యెట్లుపొందునో ఆప్రకారమేదుష్టుడు మంచిమాటలచేత కోపమును దీక్ష్ణవాక్యములచేత వెరపును బొందును। ౭౯

శ్లో॥ జనితా చోపనీతాచ యేనవిద్యో పదిశ్యతే ।
అన్నదాతా భయత్రాతా పంచైతే పితరస్స్మృతాః॥

తా॥ కన్నతండ్రి ఉపనయనము జేసినవాడు విద్యచెప్పినవాడు అన్నముబెట్టినవాడు భయముతీర్చినవాడు ఐదుగురు తండ్రులని భావము

శ్లో॥ దరిద్రాయ కృతందానం శూన్యలింగస్య పూజనం । ౮౦
అనాథప్రేత సంస్కార మశ్వమేధ సమంవిదుః॥

తా॥ దరిద్రునికొరకు చేయబడిన దానము పూజలేనిగుడికి పూజగలుజేయుటయు దిక్కులేనిపీనుగు నెత్తికాల్చుటయు ఈమూడును అశ్వమేధ సమానములు॥ ౮౧

శ్లో॥ దాతృత్వం ప్రియవక్తృత్వం ధీరత్వ ముచితజ్ఞతా ।

అభ్యాసేనసలభ్యంతేచత్వారస్సహజాగుణాః ॥

తా॥ ఈవి వినయింపుగాబలుకుట ధైర్యము మంచిచెడు తెరంగు తెలియుంగు తెలివియీనాల్గునుతనతోడబుట్టుగుణములు కాని నేర్చుకొనుటచేగలుగవనుట ॥ ౮౨

శ్లో॥ అభుక్త్వామలకంపథ్యంభుక్త్వాతుబదరీఫలం ।
కపిత్థంసర్వదాపథ్యంకదలీనకదాచన ॥

తా॥ పరిగడుపున ఉసిరికాయయు భోజనానంతరము రేగుపండును ఎల్లప్పుడు వెలగపండ్లు భుజించుటచేత శరీరారోగ్యము గలుగును అరటిపండొకప్పుడును పథ్యముగాదు ॥ ౮౩

శ్లో॥ శ్లోకార్ధేనప్రవక్ష్యామియదుక్తంగ్రంథకోటిభిః ।
పరోపకారః పుణ్యాయపాపాయపరపీడనం ॥

తా॥ అనేకగ్రంథములచేత జెప్పబడినవిషయమును నేనియర్ధశ్లోకమందు జెప్పెదచెద అదియెట్లనిన పరులకుపకారముచేయుట పుణ్యముకొరకును పరులనుపీడించుట పాపముకొరకును ॥ ౮౪

దుష్టాభార్యాశఠంమిత్రం భృత్యోహంకారసంయుతః ।
ససర్పేచగృహేవాసో మృత్యురేవనసంశయః ॥

తా॥ గయ్యాళియైన భార్యయును, కుత్సితుడైన స్నేహితుడును, అహంకారముగలిగిన భృత్యుడును, సర్పముతోగూడిన గృహమందువాసమును మనుష్యునకు నిస్సంశయముగా మరణావస్థను గలుగజేయుననుట. ౮౫

శ్లో॥ యస్మిన్దేశే నసన్మానో నప్రీతిర్నచ బాంధవాః ।
నవిద్యా నాస్తిధనికా నతత్రదివసం వసేత్ ॥

తా॥ ఏ దేశమందు సన్మానమును, ప్రియమును, బంధువులు, విద్యయును,ధనికులు లేకుండునో అచ్చటనొకదినమైనవసింపగూడదు. ౮౬

శ్లో॥ అగ్నిహోత్రఫలావేదా దత్తభుక్తఫలంధనం ।
రతిపుత్రఫలాదారా శీలవృత్తఫలంశ్రుతం ॥

తా॥ వేదముచదివినందుకు అగ్నిహోత్రము చేయుటయు ధన

ముగలిగినందుకు దానభోగములును, భార్యయున్నందుకు సంతానము లున్ను, శాస్త్రములువిన్నందుకు ఆచారవంతుడగుట ఫలము. ౭౭

శ్లో॥ స్వగృహే పూజ్యతే మూర్ఖస్స్వగ్రామే పూజ్యతేప్రభుః।
స్వదేశే పూజ్యతే రాజావిద్వాన్ సర్వత్ర పూజ్యతే॥

తా॥ మూర్ఖుడు తనయింటియందును, ప్రభువు స్వగ్రామమందును, రాజు తనరాజ్యమందును, పూజింపబడుదురు. విద్వాంసుడు సకల దేశములయందును పూజింపబడును. ౭౮

శ్లో॥ కుచేలినం దంత మలాపహారిణం బహ్వాశినం నిష్ఠురవాక్యభాషిణం। సూర్యోదయే చాస్తమయే చశాయినం విముంచతిశ్రీరపి చక్రపాణినం॥

తా॥ మలినవస్త్రము ధరించినవానిని పండ్లుతోమనివానిని తిండిబోతును నిష్ఠురోక్తులు గలవానిని ప్రాతస్సాయంకాలముల నిద్రించువానిని ఇట్టిపురుషుని ఇతరగుణములచేత విష్ణుసమానుడై యున్నను వానిని లక్ష్మిపరిత్యజించును. ౭౯

శ్లో॥ దీర్ఘశృంగ మనడ్వాహం నిర్లజ్జాం విధవస్త్రియం।
శూద్రమక్షర సంయుక్తం దూరతః పరివర్జయేత్॥

తా॥ నిడుపుకొమ్ములుగల యెద్దును సిగ్గులేని విధవస్త్రీని చదువుగలశూద్రుని దూరముగా బరిత్యజింపవలయును॥ ౮౦

శ్లో॥ ముఖంపద్మ దళాకారం వచశ్చందనశీతలం।
హృత్కర్తరీ సమంచాతి వినయం ధూర్తలక్షణం॥

తా॥ తామరరేకులవంటి ముఖవర్చస్సును శ్రీగంధమువలె చల్లనిమాటలును కత్తెరతో సమానమగు మనస్సును అతివినయమును ఈ గుణములు ధూర్తునిలక్షణములు॥ ౮౧

శ్లో॥ మాతృహీనశిశుజీవనంవృథా కాంతహీనవయౌవనంవృథా।
శాంతిహీనతపసఃఫలంవృథా తింత్రిణీరసవిహీనభోజనంవృథా॥

తా॥ తల్లిలేనిబిడ్డయును ప్రియుడులేని ప్రాయమును శాంతిలేనితపము పులుసులేని భోజనమును వ్యర్థము॥ ౮౨

శ్లో॥ వస్త్రముఖ్య స్త్వలంకారః ప్రియముఖ్యం తుభోజనం ।
గుణోముఖ్య స్తునారీణాం విద్యాముఖ్య స్తుబ్రాహ్మణః॥

తా॥ అలంకారమునకువస్త్రమును భోజనము నకుప్రీతియు నుస్త్రీలకుగుణమును బ్రాహ్మణులకు విద్యయును ముఖ్యములు ॥ ౯౩

శ్లో॥ అమృతం సద్గుణాభార్యా అమృతంబాలభాషితం ।
అమృతంరాజసమ్మాన మమృతం మానభోజనం ॥

తా॥ గుణవతియైన యాలు బాలునిముద్దుమాటలు రాజసమ్మానము మానయుక్తభోజనము, ఇవియన్నియు నమృతసమానమగును ॥

శ్లో॥ దుర్వృత్తోవాసువృత్తోవామూర్ఖఃపండితఏవవా ।
కాషాయదండమాత్రేణ యతిఃపూజ్యోనసంశయః॥

తా॥ యతిదురాచారుడైనను సదాచారుడైనను మూర్ఖుడయినను పండితుడయినను కాషాయదండముల ధరించుటచేతనే పూజ్యుడగును ॥ ౯౫

శ్లో॥ ఉపకారేణనీచానామపకారోహిజాయతే ॥
పయఃపానంభుజంగానాం కేవలంవిషవర్ధనం ।

తా॥ పామునకు పాలుబోయుటచేత మిక్కిలి విషవృద్ధియెట్లు కలుగునో యారీతిగ నీచులకుపకారముచేయ నపకారమేసంభవించును ॥

శ్లో॥ ఋణంయాచ్ఞాచవృద్ధత్వం జారచోరదరిద్రతా ।
రోగశ్చభుక్తశేషశ్చాప్యష్టకష్టాఃప్రకీర్తితాః ॥

తా॥ ఋణముయాచించుట ముదిమివ్యభిచారము దొంగతనము బీదతనము వ్యాధిభుక్తశేషభోజనము ఇవి అష్టకష్టములు ॥ ౯౭

శ్లో॥ దాసీభృత్యస్సుతోబంధుర్వస్త్రవాహనమేవచ ॥
ధనధాన్యసమృద్ధిశ్చాప్యష్టభోగాఃప్రకీర్తితాః ॥

తా॥ దాసీజనులు భటులు కొమారులు చుట్టములు పదార్థములు వాహనములు ధనము ధాన్యముఇవి అష్టభోగములు ॥ ౯౮

శ్లో॥ మక్షికామారుతోవేశ్యా యాచకోమూషకస్తథా ।
గ్రామణీర్గణకశ్చైవ సప్తైతేపరబాధకాః॥

తా॥ ఈగెలు గాలి, భోగముది, బిచ్చపువాడు, ఎలుక, గ్రామాధికారి, కరణము. వీరలేడుగురు లెల్లప్పుడు పరులను బీడించువారనుట॥

శ్లో॥ భూప్రదక్షిణషట్కేన కాశీయాత్రాయుతేనచ॥
సేతుస్నానశతైర్యచ్చ తత్ఫలం మాతృవందనే॥

తా॥ ఆరుమారులు భూప్రదక్షిణంబును పదివేలమారులు గంగాస్నానంబును అనేకశతావర్తులు సేతుస్నానంబును వీటివలన కలుగు ఫలంబు తమతల్లికి ప్రీతిపూర్వకముగా వందనమాచరించుటచేతనే కలుగుననుట॥ ౧౦౦

శ్లో॥ నాన్నోదకసమం దానం నద్వాదశ్యాః పరం వ్రతం।
నగాయత్ర్యాః పరం మంత్రం నమాతుర్దైవతం పరం॥

తా॥ అన్నోదకదానములతో సమానదానము నుద్వాదశీవ్రతముకంటె వేరైనవ్రతమును గాయత్రికంటె శ్రేష్ఠమైనమంత్రమును తల్లికంటె నితరదైవమును లేదు॥ ౧౦౧

శ్లో॥ రాజవత్పుత్రదారాశ్చ స్వామివ న్మిత్రబాంధవాః।
ఆచార్యవత్సభామధ్యే భాగ్యవంతం స్తువంతిహి॥

తా॥ లోకమునందు భాగ్యవంతుని, భార్యబిడ్డలును దొరలవలెజూతురు చుట్టములు స్నేహితులు దేవునివలె సేవింతురు సభలో ఆచార్యునివలె గౌరవింతురు గనుక భాగ్యముగలవారే గొప్పవారు॥ ౧౦౨

శ్లో॥ కపిలాక్షీరపానేన బ్రాహ్మణీసంగమేనచ।
వేదాక్షరవిచారేణ శూద్రశ్చండాలతాం వ్రజేత్॥

తా॥ జగంబున శూద్రుడు కపిలవర్ణముగలయావుపాలు త్రాగుటచేతను బ్రాహ్మణస్త్రీసంగముచేతను వేదాక్షరవిచారణచేతను చండాలత్వమునొందును॥ ౧౦౩

శ్లో॥ లోకయాత్రా భయం లజ్జా దాక్షిణ్యం ధర్మశీలతా।
పంచయత్ర నవిద్యంతే నకుర్యాత్తేనసంగమం॥

తా॥ లోకవ్యవహారము వెరపు సిగ్గు దాక్షిణ్యము ధర్మస్వభావము ఈయైదు గుణములు లేనిమనుజుని సహవాసము చేయదగదు. ఇంతే

శ్లో॥ బాలసఖిత్వమకారణహాస్యం స్త్రీషువివాదమసజ్జనసేవా।
గార్దభయానమసంస్కృతవాణీషట్సునరోలఘుతాముపయాతి॥
తా॥ బాలురచెలిమికారణములేనినగవును స్త్రీలయెడవాదులా డుట దుర్జనునియొద్ద కొలువుండుట గాడిదనెక్కుట సంస్కృతభాష తెలియకుండుట ఈయారింటిచేమనుష్యులులాఘవము చెందుదురు॥౧౦౫
శ్లో॥ విద్వానేవవిజానాతి విద్వజ్జనపరిశ్రమం।
నహివంధ్యావిజానాతిగుర్వీంప్రసవవేదనామ్॥
తా॥ లోకమందు గొడ్రాలు సహించగూడని ప్రసవవేదన నెట్లు లెరుగదో యారీతిగ విద్యాహీనుడు విద్వాంసులపరిశ్రమము నెరుంగడు॥
శ్లో॥ విద్యాశ్చతస్రోసాధ్యాస్సృష్ట్యాజన్మనాసహాసంభవాః।
గాంధర్వంచకవిత్వంచశూరత్వందానశీలతా॥
తా॥ జనులకు సంగీతము కవిత్వము శౌర్యము దానశీలత్వము ఈనాలుగువిద్యలు సుకృతిత్రోడ గలుగవలసినవిగాని నేర్పుచేతసాధింపదగి నవికావు॥　　　౧౦౭
శ్లో॥ మాతానిందతినాభినందతిపితాభ్రాతానసంభాషతే భృత్యఃకు ప్యతినానుగచ్ఛతి సుతః కాంతాచనాలింగతే। అర్థప్రార్థనశం కయానకురుతేసల్లాపమాత్రంసుహృత్తస్మాదర్థముపార్జయశ్శృ ణుసఖేహ్యర్థేనసర్వేవశాః॥
తా॥ దరిద్రుని తల్లి నిందించును తండ్రి సంతసింపడు అన్నద మ్ములు మాటలాడరు పనివాడు కోపగించుకొనును కొడుకువెంటరాడు ఆ లుకౌగిలించుకొనదు తన్ను ద్రవ్యమునడుగునను శంకచేత చెలికాడుప లుకరించుకొనడు కావున ఓస్నేహితుడాధనముచేత నందరుస్వాధీనులగు దురుగాన ధనమార్జింపవలెను॥　　　౧౦౮
శ్లో॥ గోమూత్రమాత్రేణపయోవినష్టం తక్రస్యగోమూత్రశతేనకిం వా।అత్యల్పపాపైర్విపదశ్శుచీనాంపాపాత్మనాంపాపశతేనకిం వా॥
తా॥ గోమూత్రము కొంచెముపడుటచేతనే పాలుచెడిపోవును గోమూత్రమెంతకలిసిన మజ్జిగకు చెరుపులేదు అలాగేపరిశుద్ధులైన సత్పు

దుష్టులకు అల్పపాపంబుచేతనే విపత్తుగలుగును పాపాత్ములకధిక పాపం బుజేసినను వెరపుగలుగదు ॥ ౧౦౯

శ్లో ॥ సముద్రమంథనే లేభేహరిర్లక్ష్మీం హరోవిషం ।
భాగ్యంఫలతిసర్వత్ర నవిద్యానచపౌరుషం ।

తా ॥ సముద్రంబును మథించునపుడు విష్ణువు లక్ష్మీదేవిని పొందెను శివుడు విషంబును పొందెను కాబట్టి వారివారి భాగ్యానుసారంబుగా ఫలం బుగలుగును ॥ ౧౧౦

శ్లో ॥ ఆతురేనియమోనాస్తి బాలేవృద్ధేతథైవచ ॥
సదాచారరతేచైవ హ్యేషధర్మస్సనాతనః ॥

తా ॥ రోగికిని బాలునికిని వృద్ధునికిని సదాచారసక్తునికిని వీరల కువ్రతంబుపనిలేదు ॥ ౧౧౧

శ్లో ॥ ఏకోదేవః కేశవోవాశివోవాఏకోవాసః పత్తనేవావనేవా ।
ఏకంమిత్రంభూపతిర్వాయతిర్వాఏకానారీసుందరీవాదరీవా ॥

తా ॥ విష్ణువైన శివుండయిన నొకడే దేవుడవినమ్మవలయు పట్టణమందైన వనమందైన వాసముజేయవలయు రాజుతోనైన సన్యాసి తోనైన స్నేహముచేయవలయు, సౌందర్యంబుగలభార్యతోకూడియైన ను గుహాయందైననుండవలయు॥ ౧౧౨

శ్లో ॥ అజాయుద్ధేఋషిశ్రాద్ధేప్రభాతేమేఘడాంబరే।
దంపత్యోఃకలహేచైవ బహ్వారంభోలఘుక్రియా ॥

తా ॥ మేకపోతులయుద్ధమందును ఋషిశ్రాద్ధమందును ప్రాతఃకా లపు మేఘాడంబరమందును దంపతులకలహమందును వీటియందు ఆరం భమధికంబును క్రియస్వల్పంబునగును॥ ౧౧౩

శ్లో ॥ హతమశ్రోత్రియేదానంహతంసైన్యమనాయకం ।
హతారూపవతీవంధ్యా హతోయజ్ఞస్త్వదక్షిణః ॥

తా ॥ వేదాధ్యయనహీనునికిచ్చినదానము నాయకుడులేని సై న్యము సౌందర్యవతియైన గొడ్డురాలు దక్షిణలేనియజ్ఞంబును నిష్ప్ర యోజనంబులు ॥ ౧౧౪

శ్లో॥ క్రోధో వైవస్వతో రాజా ఆశా వై తరణీనదీ ।
విద్యా కామదుఘా ధేనుస్సంతోషో నందనంవనం॥

తా॥ క్రోధంబు యమునితో సమానమైనది ఆశ వైతరణీ నదితో సమానమైనది విద్య కామధేనువుతో సమానమైనది సంతోషంబు నందనవనంబుతో సమానమైనది॥ ౧౧॥

శ్లో॥ అసారం ఖలుసంసారం సారం శ్వశురమందిరం ।
హిమాలయే హరశ్శేతే హరిశ్శేతే మహోదధౌ॥

తా॥ సంసారంబు సారంబులేనిదైనను శ్వశురగృహంబు సారంబుగలదిగనుకనే శివుడు హిమవత్పర్వత మందును విష్ణువు సముద్రమందును శయనించిరి॥

శ్లో॥ అస్థిరం జీవనంలోకే అస్థిరం యౌవనంధనం ।
అస్థిరం దారపుత్రాది ధర్మకీర్తిద్వయంస్థిరం॥

తా॥ జీవితకాలము యౌవనము ధనము దారపుత్రాదులు ఇవి అస్థిరములు తాముచేసిన ధర్మమును దానివలన గలిగెడుకీర్తియు ఈ రెండును శాశ్వతములు॥

ప్రథమభాగము - ముగిసెను.

నీతిశాస్త్రము - ద్వితీయభాగము.

శ్లో॥ చింతాజ్వరో మనుష్యాణాం వస్త్రాణామాతపోజ్వరః ।
అసౌభాగ్యం జ్వరః స్త్రీణా మశ్వానాం మైథునంజ్వరః॥

తా॥ ఎల్లప్పుడుయేదైన చింతతో నుండుట యే మనుష్యులకు జ్వరము వస్త్రంబులకు వేడిమియే జ్వరము స్త్రీలకు అసౌభాగ్యముగనుండుట యే జ్వరము గుఱ్ఱంబులకు మైథునంబొనర్చుట యే జ్వరమని నెరుంగవలయును.

శ్లో॥ చితాచింతా ద్వయోర్మధ్యే చింతానామగరీయసీ ।
చితాదహతి నిర్జీవం చింతాప్రాణ యుతంవపుః॥

తా॥ సాదకంబె చింతయధికమైనది ఎట్లనినసాద ప్రాణంబుపో యినపిమ్మట శరీరంబును దహించును చింత ప్రాణంబుతోగూడిన శరీరంబును దహించునుగావున చింతకూడదు॥ ౨

శ్లో॥ ఆజగామ యదాలక్ష్మీ ర్నారికేళ ఫలాంబువత్ ।
నిర్జగామ యదాలక్ష్మీ ర్గజభుక్త కపిత్థవత్॥

తా॥ సంపదవచ్చునపుడు టెంకాయయందలి జలమువలె తనంతటవచ్చును పోవునపు డేనుగుభక్షించిన వెలగపండువలె పోవును. ౩

శ్లో॥ నేక్షేతోద్యం తమాదిత్యం నాస్తంయాతం కదాచన ।
నోపసృష్టం నవారిస్థం నమధ్యం నభసోగతం॥

తా॥ సూర్యుడుదయించుచున్నపుడు అస్తమయమౌచున్నపుడు ఆకాశమధ్యంబు బొందియున్నపుడు ప్రతిసూర్యుని ఉదకమందలి సూర్యప్రతిబింబంబును జూడగూడదు. ౪

శ్లో॥ నలంఘయేద్వత్సతంత్రీం నప్రధావేచ్చవర్షతి ।
నచోదకే నిరీక్షేత స్వంరూప మితిధారణా॥

తా॥ దూడపలుపు దాటగూడదు వానయందు పరుగిడరాదు నీటియందు తననీడ జూచుకొనరాదు. ౫

శ్లో॥ నాశ్నీయాద్భార్యయాసార్థం నైనామీక్షేత చాశ్నతీం ।
క్షువంతీం జృంభమాణాం వానచాసీనాంయథాసుఖం ।
నాఞ్జయంతీం స్వకేనేత్రే నచాభ్యక్తా మనావృతాం ।
నపశ్యేత్ప్రసవంతీంచ తేజస్కామో ద్విజోత్తమః॥

తా॥ భార్యతోకూడ భోజనముసేయకూడదు భార్యభోజనముసేయుచుండగా తుమ్ముచుండగా ఆవలించుచుండగా యథాసుఖముగా కూర్చుండియుండగా కన్నులకు కాటుక బెట్టుకొనుచుండగా అభ్యంగనము చేసుకొనుచుండగా దిగంబరయైయుండగా ప్రసవించుచుండగాను ఇట్టి సమయములను భార్యను తేజస్కాముడగు ద్విజుడుచూడరాదు.

శ్లో॥ నాన్నమద్యా దేకవాసా నగ్నస్స్నాన మాచరేత్ ।

తా॥ బ్రాహ్మణుడు ఒంటివస్త్రముతో భుజింపరాదు దిగంబరుడై స్నానముచేయగూడదు.

శ్లో॥ నమూత్రం పథికుర్వీత నభస్మ నినగోవ్రజే ।
నఫాలకృష్టేన జలేనచిత్యాం నచపర్వతే ।
నజీర్ణ దేవాయతనే నవల్మీకే కదాచన ।
నససత్వే షుగర్తే షునగచ్ఛన్నా పిచస్థితః ।
ననదీతీర మాసాద్యన చపర్వత మస్తకే ।
వాయ్వగ్ని విప్రానాదిత్య మపఃపశ్యం స్తథైవగాః ।
నకదాచనకుర్వీత విణ్మూత్రస్య విసర్జనం॥

తా॥ త్రోవబూడిదె ఆవులమందదున్నిననేల జలముసాదకొం... శిథిలమైన దేవాలయము పుట్టజంతువులతో గూడినబొక్క వీనియందును నడుచుచు నిలుచుండియు నదీతీరమందును పర్వతశిఖరమందును విణ్మూత్రంబులను విడువరాదు మఱియు వాయ్వగ్ని బ్రాహ్మణులను సూర్యుని ఉదకమును గోవులను వీటినిజూచుచును విణ్మూత్రమ్ముల విడువరాదు॥ ౧౨౬

శ్లో॥ మూత్రోచ్చారసముత్సర్గం దివాకుర్యాదుదఙ్ముఖః ।
దక్షిణాభి ముఖోరాత్రౌ సంధ్యయోశ్చ యథాదివా ।
ఛాయాయామం ధకారేవా రాత్రావహానివాద్విజః ।
యథాసుఖముఖఃకుర్యాత్ప్రాణబాధాభయేషుచ॥

తా॥ పగటియందుసంధ్యాకాలములయందుఉత్తరాభి ముఖుడయ్యును రాత్రియందు దక్షిణాభిముఖుడయ్యును విణ్మూత్రములనువిడువవలసినది. నీడయందు అంధకారమందును ప్రాణబాధాభయంబునందు దివారాత్రులలో నిష్టమయిన ఏదిదిక్కునకైన కూర్చుండి విణ్మూత్రంబులవిడవవచ్చును॥ ౧౨౭

శ్లో॥ నాగ్నింముఖే నోపధమే న్నగ్నాంనేక్షే తచస్త్రియం ।
నామేధ్యం ప్రక్షిపేదగ్నౌ నచపాదౌ ప్రతాపయేత్ ॥

తా। అగ్నిని నోటిచేత నూదరాదు దినములలోనున్న స్త్రీనిజూడరాదు అపరిశుద్ధమైన వస్తువు నగ్నియందు వేయరాదు అడుగులనుగా చుకొనగూడదు.

శ్లో॥ నైకస్సుప్యాచ్ఛూన్యగేహే శయానంన ప్రబోధయేత్ ।
నోదక్యయాభిభాషేత యజ్ఞం గచ్ఛేన్న చావృతః॥

తా॥ శూన్యగృహమందొక్కడు నిద్రింపగూడదు నిద్రించువాని లేపగూడదు రజస్వలయైయున్నస్త్రీతో మాట్లాడరాదు పిలువకనేయజ్ఞంబునకు పోవలయును. ౧౨౯

శ్లో॥ నాధార్మికే వసేద్గ్రామే నవ్యాధి బహుళేభృశం ।
నైకఃప్రపద్యే తాధ్వానంనచిరం పర్వతేవసేత్॥

తా॥ ధార్మికులులేని యూరియందును మిగులవ్యాధిబహుళమైన యూరియందు నుండరాదు ఒకడుగా త్రోవనడువరాదు కొండయందు చిరకాలంబు నివసింపరాదు. ౧౩౦

శ్లో॥ ఉపానహౌచ వాసశ్చ ధృతమన్యైర్న ధారయేత్ ।
ఉపవీత మలంకారం స్రజంకర కమేవచ॥

తా॥ ఒకరిచేతధరింపబడిన పాదరక్షలు, వస్త్రము, యజ్ఞోపవీతము, అలంకారము, పుష్పమాలిక కమండలము, వీనినిమఱియొకడు ధరింపరాదు. ౧౩౧

శ్లో॥ నావినీతైర్వ్రజేద్ధుర్యైర్న చక్షుర్వ్యాధి పీడితైః ।
నభిన్నశృంగాక్షిఖురైర్న వాలధి విరూపితైః ।
వినీతైస్తు వ్రజేన్నిత్య మాశుగైర్లక్షణాన్వితైః ।
వర్ణరూపోపసంపన్నైః ప్రతోదేనా తుదన్భృశం॥

తా॥ శిక్షితంబుగాక నేత్రవ్యాధిపీడితములై విరిగినకొమ్ములుగొరిసెలు గుడ్డికన్నులుగలిగి కోయబడిన తోకగలిగినట్టి యెద్దులు గుఱ్ఱంబులు మొదలైనవి గట్టినబండి మొదలైనవాటిని ఈలాటిగుఱ్ఱము మొదలైనవాటిని నెక్కిపోరాదు శిక్షితములై వేగముగలిగి వర్ణరూపాది లక్షణయుక్తంబులైన వాహనంబులనెక్కి మిక్కిలి వాటినిపీడింపక పో

ఖంబుగ బోవలయును. ౧౩౩

శ్లో॥ బాలాతపః ప్రేతధూమో వర్జ్యంభిన్నం తథాసనం।
నచ్ఛింద్యాన్న ఖలోమాని దంతైర్నో త్పాటయేన్నఖాన్॥

తా॥ లేతయెండయును బీనుగమీది పొగయును విఱిగినపీటయును వర్జింపదగినది గోళ్ళను వెండ్రుకలను గిల్లరాదు పండ్లచేతగోళ్ళనుతీయరాదు. ౧౩౪

శ్లో॥ లోష్ఠమర్దీ తృణచ్ఛేదీ నఖఖాదీ చయోనరః।
సవినాశం వ్రజత్యాశు సూచకోశు చిరేవచ॥

తా॥ మట్టిపెళ్ళలను నలుపువాడును, తృణంబును ఛేదించువాడును గోళ్లుకొరుకువాడును, కొండెము జెప్పెడివాడును, అపరిశుద్ధుడైనవాడును, వీరలు వృద్ధిబొందరుకావున నీపనులను చేయరాదు. ౧౩౫

శ్లో॥ నవిగర్హ్య కథాంకుర్యా ద్బహిర్మాల్యం నధారయేత్।
గవాంచయా నంపృష్ఠేన సర్వథైవ విగర్హితం॥

తా॥ నిందింపదగిన ప్రబంధకల్పన చేయరాదు వెలుపల మాల్యముధరింపరాదు యెద్దునెక్కి-పోవుట అన్నివిధంబులచేతనిషిద్ధమైనది.

శ్లో॥ అద్వారేణ చనాతీయా ద్గ్రామంవా వేశ్మవావృతం।
రాత్రౌచ వృక్షమూలాని దూరతః పరివర్జయేత్॥

తా॥ గ్రామమునకుగాని ఇంటికిగాని వాకిలివిడిచి తప్పుదోవవలనపోరాదు రాత్రియందు వృక్షమూలములను బరిత్యజింపవలయును. ౧౩౭

శ్లో॥ నస్నానమాచరేద్భుక్త్వా నాతురోన మహానిశి।
నవాసోభిస్సహాజస్రం నావిజ్ఞాతే జలాశయే॥

తా॥ భోజనము చేసినపిమ్మటను, వ్యాధిపీడితుడై యున్నపుడు నిశీథకాలంబునందు యెల్లప్పుడు వస్త్రమునులేకుండ తానెఱుగని మడుగునందును స్నానముచేయరాదు. ౧౩౮

శ్లో॥ వైరిణంనోప సేవేతసహాయం చైవవైరిణః।
అధార్మికం తస్కరంచ పరస్యైవ చయోషితం॥

తా॥ శత్రువును శత్రుస్నేహితుని, ధర్మహీనుని, దొంగను, పరస్త్రీ

వి, వీరలంగూడరాదు. ౧౩౯

శ్లో॥ క్షత్రియం చైవసర్పంచ బ్రాహ్మణంచ బహుశ్రుతం।
నావమన్యేత వై భూష్ణుః కృశానపి కదాచన॥

తా॥ అభివృద్ధిగాగలనరుడు రాజును, పామును బ్రాహ్మణుని, పండితుని, కృశించినవారలను, వీరలనొకప్పుడు నవమానింపరాదు. ౧౪౦

శ్లో॥ సత్యంబ్రూయాత్ప్రియంబ్రూయాన్నబ్రూయాత్సత్యమప్రియం
ప్రియంచనానృతంబ్రూయా దేషధర్మ స్సనాతనః॥
భద్రంభద్ర మితిబ్రూయా ద్భద్రమిత్యే వవావదేత్॥

తా॥ సత్యముగా నిష్టముగా బలుకవలయు సత్యమైనదైనను అప్రియమును బలుకరాదు ప్రియమైనదైనను అసత్యమును బలుకరాదు భద్రమనగా శుభముకావున నొకరికిప్రియము బలుకునపుడు భద్రముభద్రమని పలుకవలయును. ౧౪౧

శ్లో॥ శుష్కవైరం వివాదంచ నకుర్యాత్కే నచిత్సహ॥

తా॥ ఎవనితోనైనను నిష్ప్రయోజనమైన విరోధమును వివాదమును జేయరాదు. ౧౪౨

శ్లో॥ హీనాంగానతిరిక్తాంగాన్ విద్యాహీనాన్ వయోధికాన్।
రూపద్రవ్య విహీనాంశ్చ జాతిహీనాంశ్చ నాక్షిపేత్॥

తా॥ కుఱుచలు నిడుపులునైన చేతులుకాళ్ళు మొదలైన అవయములు గలవారలను విద్యావిహీనులను వయస్సుచేత పెద్దలైనవారలను, సౌందర్యము ద్రవ్యము జాతివీటిచేత తక్కువైనవారలను, వీరినాక్షేపింపగూడదు. ౧౪౩

శ్లో॥ శ్రద్ధధానా శ్శుభాంవిద్యా మాదదీతా వరాదపి।
అంత్యాదపి పరంధర్మం స్త్రీరత్నం దుష్కులాదపి॥

తా॥ మంచివిద్యను జాత్యాదివిహీనుని వల్లనైనను శ్రద్ధాయుక్తులై గ్రహింపవచ్చును ఉత్తమమైన ధర్మమును చండాలునివల్లనైనను గ్రహింపవచ్చును సద్గుణవతియైన స్త్రీని దుష్కులమువల్లనైనను గ్రి

శ్లో॥ విషాదప్యమృతంగ్రాహ్యం బాలాదపి సుభాషితం ।
అమిత్రాదపి సద్వృత్త మమేధ్యాదపి కాంచనం ॥

తా॥ విషమువల్లనైనను నమృతంబును గ్రహింపవలయు బాలునిచేనైనను మంచిమాటలను గ్రహింపవలయును శత్రువునివల్లనైన సత్స్వభావమును గ్రహింపవలయునుఅమేధ్యమువల్లనైనను బంగారమును గ్రహింపవలయును. ౧౪౭

శ్లో॥ స్త్రియోరత్నాన్యథోవిద్యా ధర్మశ్శౌచం సుభాషితం ।
వివిధాని చశిల్పాని సమాధేయాని సర్వతః ।

తా॥ సద్గుణవతులైన వనితలు, రత్నములు, విద్యలు, ధర్మము, పాపశుద్ధ్యము, సద్వాక్యము, నానావిధములైన శిల్పములు, ఇవియెచ్చటనున్నను గ్రహింపవలయును. ౧౪౮

శ్లో॥ హీనజాతి స్త్రియంమోహా దుద్వహంతో ద్విజాతయః ।
కులాన్యేవ నయంత్యాశు ససంతానాని శూద్రతాం ॥

తా॥ ద్విజాతులనగా బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్యులు వీరుహీనజాతిస్త్రీని మోహమువలన పరిగ్రహించిరేని వారికికలిగెడు సంతానములతోగూడవారికులములు శూద్రత్వమును బొందును. ౧౪౯

శ్లో॥ యద్యత్పర వశంకర్మ తత్తద్యత్నే నవర్జయేత్ ।
యద్యదాత్మ వశంతుస్యా త్తత్తత్సేవేత యత్నతః ।
సర్వంపర వశందుఃఖం సర్వమాత్మ వశంసుఖం ।
ఏతద్విద్యా త్సమాసేన లక్షణం సుఖదుఃఖయోః ॥

తా॥ పరాధీనమైన కార్యమును విడువవలయు స్వాధీనమయిన కార్యమును చేయవలయు అదియేమనిన పరాధీనమైనవన్నియు దుఃఖకరంబులు స్వాధీనమైనవి సుఖకరంబులు ఇవి సంక్షేపముగా సుఖదుఃఖములకు లక్షణము ॥ ౧౫౦

శ్లో॥ అద్రోహేణైవభూతానామల్పద్రోహేణవాపునః ।
యావృత్తి స్తాంసమాస్థాయ విప్రోజీవేదనాపది ।

తా॥ బ్రాహ్మణుండు ఆపత్కాలమందు సకల భూతములకు ద్రోహముగలుగ నివృత్తిచేత జీవింపవలయును భూతములకు స్వల్పబాధకలుగజేయునట్టి వృత్తిచేతనైన జీవింపవచ్చును ॥ ౧౯౧

శ్లో॥ ఋతామృతాభ్యాంజీవేత్తుమృతేనప్రమృతేనవా ।
సత్యానృతాభ్యామపివానశ్వవృత్త్యాకదాచన ।
ఋతముంఛశిలంజ్ఞేయ మమృతంస్యాదయాచితం ।
మృతంతుయాచితంభైక్షం ప్రమృతం కర్షణంస్మృతం ।
సత్యానృతంతువాణిజ్యంతేనచైవాపిజీవ్యతే ।
నశ్వవృత్తిర్నచాభ్యాసేత్తస్మాత్తాంపరివర్జయేత్ ॥

తా॥ ఇండ్లయందు రోళ్ళమొదటబడిన గింజల నేరుకజీవించుట ఉంఛము, మళ్ళలోని యెన్నులుదెచ్చుకొని జీవించుట శిలము ఈ రెండును ఋతమనంబడును. అమృతమనగా యాచించబడక యదృచ్ఛాలబ్ధమైన ద్రవ్యముచేతజీవించుట. మృతమనగా యాచించుటవలన లభించిన ద్రవ్యముచేతజీవించుట, ప్రమృతమనగా కృషి సత్యానృతమనగా వర్తకము శ్వవృత్తియనగా కొలువుగొలుచుట. ఇందు బ్రాహ్మణునికి వెనుక చెప్పబడిన యొక్కొక్క వృత్తికంటె ముందు చెప్పబడిన యొక్కొక్క వృత్తి శ్రేష్ఠమైనది గనుక ఉంఛవృత్తి మొదలు వాణిజ్యమువరకు జెప్పబడినవృత్తులచేత జీవించవచ్చును. గాని బ్రాహ్మణుండు శ్వవృత్తిచేత నొకప్పుడును జీవింపరాదు ॥ ౧౯౨

శ్లో॥ విప్రాణాం జ్ఞానతోజ్యైష్ఠ్యం క్షత్రియాణాంతువీర్యతః ।
వైశ్యానాంధాన్యధనతశ్శూద్రాణామేవజన్మతః ॥

తా॥ బ్రాహ్మణులలో జ్ఞానముగలవాడు పెద్ద క్షత్రియులలో పరాక్రమవంతుడు పెద్ద వైశ్యులలో ధనధాన్యములు గలవాడు పెద్ద శూద్రులలో వయోధికుడే పెద్ద ॥ ౧౯౩

శ్లో॥ విత్తంబంధుర్వయఃకర్మ విద్యాభవతిపంచమీ ।
ఏతానిమాన్యస్థానంచగరీయోయద్యదుత్తరం ॥

తా॥ ధనము బంధుత్వము వయస్సు కర్మ విద్య ఈ ౫ న్ను సన్మా

నింపదగిన స్థానములు ఇందుముందరజెప్పబడినవానికంటె వెనుకజెప్పబడి
నవి శ్రేష్ఠస్థానములు అదియెట్లనిన ధనికునికంటె బంధువు శ్రేష్ఠుడుబంధు
వునకంటె వయోధికుడు శ్రేష్ఠుడు వయోధికునికంటె నుత్తమక్రియా
వంతుడుముఖ్యుడు వానికంటె విద్యావంతుడు మిక్కిలి శ్రేష్ఠుడు ॥౧౪౪

శ్లో॥ విద్యానామనరస్యరూపమధికం ప్రచ్ఛన్నగుప్తంధనం ।
విద్యాభోగకరీయశస్సుఖకరీ విద్యాగురూణాంగురుః ॥
విద్యాబంధుజనోవిదేశగమనే విద్యాపరాదేవతా ।
విద్యారాజసుపూజ్యతేనహిధనం విద్యావిహీనఃపశుః ॥

తా॥ విద్య పురుషునికి శ్రేష్ఠమగునరూపము రహస్యముగా దాచి
నధనము భోగమును కీర్తినిసుఖమునుగలుగజేయునది గురువులకందరి
కి పూజ్యమైనది. దేశాంతరగమనమున బంధుజనమువలె రక్షించునది
ఉత్తమమైన దైవమువలె నభీష్టములనిచ్చునది ప్రభువులన పూజింప
బడు నావిద్యకు సరిమైనధనములేదు గావున నట్టివిద్యలేనివాడు పశు
ప్రాయుడనిభావము॥ ౧౪౫

శ్లో॥ క్షాంతిశ్చేత్కవచేనకింకిమరిభిః క్రోధోస్తిచేద్దేహినాం ।
జ్ఞాతిశ్చేదనలేనకింయదిసుహృద్దివ్యౌషధైఃకింఫలమ్ ।
కింసర్పైర్యదిదుర్జనాః కిముధనైర్విద్యానవద్యాయది ।
వ్రీడాచేత్కిముభూషణైస్సుకవితాయద్యస్తిరాజ్యేనకిం ॥

తా॥ ఓరుపు కవచమువంటిది. క్రోధము శత్రువువంటిది. జ్ఞాతినిప్పు
వంటివాడు స్నేహితుడు దివ్యౌషధమువంటివాడుదుర్జనుడు సర్పమువంటి
వాడు అమోఘమైనవిద్యయున్న ధనముచేత నేమిప్రయోజనము లజ్జ
భూషణమువంటిది. సుకవిత్వము రాజ్యమువంటిదని భావము॥ ౧౪౬

శ్లో॥ దాక్షిణ్యంస్వజనే దయాపరిజనే శాఠ్యంసదాదుర్జనే ।
ప్రీతిస్సాధుజనేనయోన్నృపజనే విద్వజ్జనేచార్జవం ।
శౌర్యంశత్రుజనే క్షమాగురుజనే కాంతాజనే ధృష్టతా ।
యేచైవంపురుషాః కళాసుకుశలాస్తేష్వేవలోకస్థితిః ॥

తా॥ బంధుజనులయందు దాక్షిణ్యమును భృత్యులయందుదయయు

టగలిగియున్న వేరేపాపము లేదు. సత్యముగలిగియున్న వేరేతపస్సు పనిలేదు. మంచిమనస్సుగలిగియున్న తీర్థయాత్రవలదు. సౌజన్యముగలిగియున్న వేరేబలమువలదు. మహిమగలిగిన వేరేభూషణమువనిలేదు. మంచివిద్యగలిగిన ధనమువనిలేదు. అపకీర్తిగలిగిన మృత్యువుపనిలేదు.

శ్లో॥ లోకఃపృచ్ఛతిసద్వార్తాంశరీరేకుశలంతవ ।
కుతఃకుశలమస్మాకమాయుర్యాతిదినేదినే ॥

తా॥ సాధారణంబుగలోకమున నందరప్పానీకు కుశలమా అని యడుగుదురు. ఓహో దినదినంబును క్షీణింపుచుండెడి ఆయువుగలమనకు కుశలంబెక్కడిది అనగా నూరుసంవత్సరంబుల పరిమితిగల మనుజులకు నొక్కొక్కదినంబును గతించుచుండగా నాయువు నశించుచునే వచ్చుచున్నది. అగుటవలన కుశలంబెక్కడిది ॥

నీతిశాస్త్రము - ద్వితీయభాగము,

సంపూర్ణము,

